

Länsstyrelsernas informationsblad i överförmyndarfrågor

2:2023

I detta blad informerar vi om:

Framtidsfullmakter
Jävsituationer och ställföreträdarskap
JO:s utredning om 11 och 12 §§ förvaltningslagen
Dokumentation om överförmyndarspär

Framtidsfullmakter

Enligt lagen om framtidsfullmakt (2017:310) är en framtidsfullmakt något som en person kan lämna till en annan person så att fullmaktshavaren kan företräda fullmaktsgivaren om fullmaktsgivaren på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller något liknande förhållande varaktigt och i huvudsak inte längre har förmåga att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser. En sådan framtidsfullmakt får omfatta både ekonomiska och personliga angelägenheter.

Att lämna framtidsfullmakt till någon kan vara ett sätt att själv bestämma vem som ska föra ens talan och besluta i viktiga frågor när personen själv saknar förmåga att göra det. En framtidsfullmakt ska vara skriftlig. Fullmaktsgivaren ska i två vittnens samtidiga närvaro skriva under fullmaktshandlingen eller intyga att han eller hon har skrivit under handlingen. Vittnena ska ha kännedom om att handlingen är en framtidsfullmakt och bekräfta handlingen med sina underskrifter.

Enligt 17 § lagen om framtidsfullmakter har fullmaktshavaren inte rätt att företräda fullmaktsgivaren i en fråga där fullmaktshavaren själv, fullmaktshavarens make eller sambo, fullmaktshavarens barn eller någon som fullmaktshavaren företräder är motpart eller av någon annan anledning kan ha motstridiga intressen. Om fullmaktshavaren inte har rätt att företräda fullmaktsgivaren, ska överförmyndaren på fullmaktshavarens begäran utse en god man att företräda fullmaktsgivaren. I övrigt gäller föräldrabalkens regler om god man.

Det har blivit känt för många överförmyndare i landet att Lantmäteriet sedan en tid tillbaka har slutat bevilja lagfarter i följande fall. Det är vanligt att exempelvis två makar säljer en fastighet de äger tillsammans. Den ena maken skriver under

köpehandlingen för egen del men även för den andra maken med stöd av en framtidsfullmakt. Eftersom fastigheten ägs tillsammans kan det finnas motstridiga intressen. Enligt lagen om framtidsfullmakter föreligger då jäv och köpehandlingen blir ogiltig som följd. I det fallet saknar fullmaktstagaren behörighet att underteckna handlingen för fullmaktshavarens räkning med framtidsfullmakten som grund. Länsstyrelsen delar Lantmäteriets bedömning i detta fall.

Mot bakgrund av detta kan det komma att ske ett ökat inflöde av ansökningar till överförmyndare och överförmyndarnämnder (nedan överförmyndaren) om behov av tillfälliga gode män. Länsstyrelsen vill uppmärksamma överförmyndarna på att god man då ska förordnas enligt 17 § 2 st. lagen om framtidsfullmakter, inte med stöd av 11 kap. 2 § föräldrabalken (FB).

Överförmyndaren har också getts möjlighet i lag att ingripa i frågor om framtidsfullmakter. Överförmyndaren får begära att fullmaktshavaren lämnar redovisning för sitt uppdrag och upplysningar om fullmaktsförhållandet och vidtagna åtgärder. Överförmyndaren får också besluta att framtidsfullmakten helt eller delvis inte längre ska gälla om fullmaktshavaren vid fullgörandet av uppdraget har gjort sig skyldig till missbruk eller allvarlig försummelse eller annars visat sig vara oförmögen att ta till vara fullmaktsgivarens intressen. Detta framgår av 26 § lagen om framtidsfullmakter. Enligt 27 § lagen om framtidsfullmakter saknar en framtidsfullmakt verkan i den utsträckning godmanskap enligt 11 kap 4 § FB eller förvaltarskap anordnas för fullmaktsgivaren.

Länsstyrelsen rekommenderar att överförmyndarna ser över sina rutiner och delegationsordning kring hur frågor gällande lagen om framtidsfullmakter ska hanteras.

Jävsituationer och ställföreträdarskap

Länsstyrelserna har tidigare redogjort för ställföreträdares lämplighet i *Nationella riktlinjer för överförmyndare - kontroll av en persons lämplighet som ställföreträdare* (2019-04-25). Syftet med riktlinjerna är att uppnå en mer enhetlig tillämpning bland överförmyndare i landet vid kontroll av ställföreträdares lämplighet. I de nationella riktlinjerna har Länsstyrelserna bland annat framfört vad överförmyndaren bör tänka på i situationer där det kan föreligga en risk för intressekonflikter.

En ställföreträdares lämplighet regleras i 11 kap. 12 § FB. Enligt bestämmelsen ska god man eller förvaltare vara rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig. Innan någon förordnas till god man eller förvaltare ska hans eller hennes lämplighet kontrolleras i den utsträckningen som behövs.

Detta innebär att överförmyndaren ska göra en aktiv efterforskning av ställföreträdares lämplighet genom inhämtande av underlag. Detta för att på så sätt säkerställa att

personen kan tänkas sköta uppdraget tillfredställande. En grundlig utredning minskar riskerna för att huvudmannen ska utnyttjas, men underlättar även överförmyndarnas tillsyn. Vid överförmyndarens kontroll bör det även tas hänsyn till risken för intressekonflikter mellan ställföreträdaren och huvudmannen (Prop. 2013/14:225, s. 34).

Inte sällan förordnas anhöriga som ställföreträdare. Det förekommer också att en sådan ställföreträdare även kan inneha andra typer av uppdrag för huvudmannens räkning, till exempel bedrivande av någon form av assistans. En sådan situation kan innebära att personen både är ställföreträdare, assistent och anhörig. Det kan finnas risk för intressekonflikter mellan dessa roller. Att någon som besitter en eller flera roller även förordnas som ställföreträdare för samma person kan därför anses vara olämpligt (Prop. 2013/14:225, s. 44)

Detta innebär inte att överförmyndaren genom principbeslut kan diskvalificera en anhörig, på grunden att den är anhörig (SOU 2004:112, s. 793 & RH 2013:25). Bedömningen av personens lämplighet måste göras i varje enskilt fall.

JO:s utredning om 11 och 12 §§ förvaltningslagen

JO:s utredning 3232-2023

Av 11 § förvaltningslagen (2017:900) (FL) framgår att om en myndighet bedömer att avgörandet i ett ärende som har inletts av en enskild part kommer att bli väsentligt försenat, ska myndigheten underrätta parten om detta. I en sådan underrättelse ska anledningen till förseningen redovisas.

Av 12 § FL framgår att om ett ärende inte avgjorts i första instans inom sex månader, får enskild part i ärendet skriftligen begära att myndigheten ska avgöra ärendet. Myndigheten har, efter att en sådan begäran inkommit, fyra veckor på sig att antingen avgöra ärendet eller fatta beslut om att avslå begäran. Parten får inkomma med en sådan begäran vid ett tillfälle under ärendets handläggning. JO gjorde en undersökning av hur 11 och 12 §§ FL tillämpas hos några olika myndigheter, JO:s utredning 3232-2023.

Ett syfte med undersökningen har varit att tydliggöra JO:s syn på hur bestämmelserna bör tillämpas och att ge myndigheterna vägledning i detta. I beslutet gör JO vissa generella uttalanden om hur bestämmelserna bör tillämpas.

JO skriver att det finns exempel på att myndigheterna inom hans ansvarsområde ibland inte tillämpar 11 och 12 §§ FL alls eller tillämpar bestämmelserna på olika sätt sinsemellan. Det förekommer också att de inte tillämpas på ett enhetligt sätt inom en och samma myndighet.

För överförmyndarnas del gäller att ha väl utvecklade rutiner avseende 11 och 12 §§ FL. Överförmyndarna ska ha ett system och bevakning för att kunna meddela parter när ett ärende kommer bli väsentligt försenat enligt 11 § FL. Det är myndigheten som ska ta initiativet till att skicka meddelande om väsentlig försening. När det gäller 12 § FL är det part i ärendet som tar initiativet. Inkommer en sådan begäran ska myndigheten inom fyra veckor antingen avgöra ärendet eller fatta beslut om avslag av begäran. Av 32 § FL följer att beslut som kan antas påverka någons situation på ett inte obetydligt sätt normalt ska innehålla en klagörande motivering. Ett beslut att avslå en begäran om avgörande får anses påverka partens situation på ett sådant sätt att beslutet ska motiveras. Detta innebär att myndigheten på ett begripligt sätt måste förklara för den enskilde varför ärendet inte kan avgöras.

Dokumentation om överförmyndarspär

Länsstyrelserna har i sin tillsynsriktning inom överförmyndartillsynen för 2023-2024 beslutat att särskilt granska överförmyndarens kontroll av överförmyndarspär.

Ett uppdrag att förvalta en huvudmans egendom innebär inte att ställföreträdaren fritt får förfoga över dennes tillgångar. Utgångspunkten är att alla konton tillhörande huvudmannen ska vara försedda med överförmyndarspär med undantag för medel som används för den dagliga livsföringen. Det innebär att ställföreträdaren är tvungen att ansöka om samtycke från överförmyndaren för att kunna göra ett uttag av medel som inte tillhandhålls för den dagliga livsföringen (se 14 kap. 8 § FB).

Länsstyrelserna har vid sina inspektioner sett att överförmyndare i landet hanterar frågan om överförmyndarspär olika. Vissa kontrollerar överförmyndarspär vid granskningen av varje års- och sluträkning medan andra kontrollerar överförmyndarspär endast vid granskning av förteckning och när det under granskningen noteras nya bankkonton. Det går inte att säga generellt hur ofta överförmyndaren ska begära in underlag för kontroll av överförmyndarspär.

Länsstyrelserna är medvetna om att huvudansvaret rörande överförmyndarspär finns hos bankerna. Överförmyndarna bör dock ändå med jämn intervall säkerställa sig om att överförmyndarspärarna fortfarande finns på de konton tillhörande huvudmannen som inte berör ställföreträdarens dagliga ekonomiska förvaltning. Dels för att upprätthålla en del av sin tillsyn över ställföreträdarna, dels för att säkerställa att huvudmannens ekonomi förvaltas på ett rättssäkert sätt.

Länsstyrelsen rekommenderar att de överförmyndare som i dagsläget inte dokumenterar en kontroll av överförmyndarspär på års- och sluträkning, bör överväga att se över sina rutiner och fundera ut ett lämpligt tillvägagångssätt för detta.

Med vänliga hälsningar

*Länsstyrelsen i Dalarnas län, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Länsstyrelsen i Skåne län,
Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Västernorrlands län, Länsstyrelsen i
Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Östergötlands län*

Justitiedepartementet har gett länsstyrelserna i uppdrag att förbättra tillsynen av och stödet till landets överförmyndare och överförmyndarnämnder. Länsstyrelserna ska se till att det finns en kvalitativ, effektiv och enhetlig tillsyn över överförmyndarna. Detta informationsblad är en del av länsstyrelsernas genomförande av uppdraget.